

מזניחים את הצפון

מה עלה בגורלה של התכנית לשדרוג הצפון? **מאת גילי פורטונה**

22.11.2016

המאמר נכתב ביחד עם **ד"ר אביגדור זוננשיין**

באמצע שנת 2014 הונע מיזם משותף למשרד הכלכלה, לרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי **ולמוסד שמואל נאמן**. מטרת המיזם הייתה גיבוש תכנית לשיפור מהותי של המערכת הכלכלית בצפון והפיכתה למערכת צומחת ובת קיימא.

הממצאים העיקריים שנמצאו סיפרו סיפור עגום באשר למצב הצפון. על פי הלמ"ס, הרשויות המקומיות מסווגות ל-10 אשכולות הומוגניים, לפי ערך המדד החברתי-כלכלי שלהן. אשכול 1 מציין את הרמה החברתית-כלכלית הנמוכה ביותר, ואשכול 10 מציין את הרמה הגבוהה ביותר. נמצא כי 62% מהיישובים בצפון מדורגים באשכול חברתי-כלכלי 1-3, לעומת 15% במרכז ורק 24% בדרום. פחות מחמישית מהאוכלוסייה בצפון היא באשכול חברתי-כלכלי 6-10. בצפון מתגוררים למעלה מ-50% תושבים שאינם יהודים ורובם נכללים באשכול הסוציו-אקונומי הנמוך. יתרה מזאת, הצפון סובל מהגירה שלילית מתמשכת. גידולה של התעשייה המסורתית בצפון נעצר ואף נסוג. באזור הצפון יש כ-100 רשויות מקומיות ואזורים, ואין עוגן מרכזי מאחד.

העבודה על המיזם בוצעה בתחושת דחיפות עקב מצבו הנחות של הצפון כמעט בכל היבט כלכלי וחברתי, ובפרט לאור העובדה כי נעשה מאמץ ממשלתי נרחב לחיזוק הדרום על ידי העברת עיר הבה"דים, העברת יחידות טכנולוגיות של צה"ל והקמת מערך הסייבר בדרום, בעוד שהצפון לכאורה נזנח.

במסגרת התכנית נותחה וגובשה הערכת המצב הכלכלי והחברתי בצפון על ידי איסוף נתונים ומפגשים עם גורמים מובילים באזור. גובשה תכנית מערכתית כוללת ורב-שנתית לשיפור מהותי של המצב הסוציו-אקונומי של אוכלוסיית הצפון תוך התבססות על החוזקות של האזור, ומתן מענה הולם לחולשותיו. פרק מיוחד בתכנית כלל צעדים לקידום כלכלה משותפת של האוכלוסייה הערבית וזו היהודית, תוך כדי מימוש הפוטנציאל של האוכלוסייה הערבית כמנוף לצמיחה.

לפי הניתוח של צוותי התכנית גובשו המלצות למחוללי שינוי שיצרו עשרות אלפי מקומות עבודה ומנועי צמיחה לא ליניאריים המיועדים לשינוי מהותי של המצב הכלכלי-תעסוקתי בצפון.

מחוללי השינוי שהוצעו כעוגנים תשתיתיים כללו העברת מפעלי יצור של צה"ל צפונה, הרחבת נמל חיפה-נמל הצפון, הקמת שדה תעופה בין-לאומי, וקידום ומינוף פרויקטי התחבורה בצפון כמנוף כלכלי וחברתי לכלל המגזרים.

מנועי הצמיחה שהוצעו ופורטו לאזור הצפון כללו קידום אשכול מדעי החיים, קידום אשכול תעשיית מים, קידום חדשנות ופריון בתעשייה המסורתית, שילוב המגזר הערבי בכלכלת הצפון ככלכלה משותפת וכמנוע צמיחה, תכנית לקידום תיירות וצליינות, פיתוח אוכלוסיית החרדים בצפון כקהילה יצרנית וקידום עסקים קטנים ובינוניים.

באפריל 2015 הושלמה הצעת התכנית לצפון הכוללת את מחוללי השינוי ואת מנועי הצמיחה לעיל, והוגש הדו"ח המסכם למשרד הכלכלה. תכנית זו שימשה את הממשלה לאימוץ תכנית כוללת ולהחלטת ממשלה שהנחתה הכנת תכנית מימוש מפורטת בתוך חצי שנה. עקב חילופי ממשלות וחילופי השרים במשרד הכלכלה ובמשרד לפיתוח הנגב והגליל, פוצלה הכנת התכנית בין שני המשרדים.

לאחרונה התגייס המשרד לפיתוח הנגב והגליל ליישם תכנית מצומצמת מאוד בהיקפה התקציבי בהשוואה לתכנון ולתכנית שהוגשה באפריל 2015. התכנית החדשה מטפלת באזורים בודדים

בצפון ונותנת מענה רק לחלק קטן מהאוכלוסייה. במיוחד, נראה שאין בתכנית המיושמת מענה אפקטיבי למצוקות המגזר הערבי בצפון, וחסר מינוף הפוטנציאל של המגזר הערבי לפיתוח כלכלת הצפון.

לא ברורה קבלת ההחלטות הנוכחית, ומדוע לא נעשה מאמץ להשתמש בתכנית שהוגשה, שהיא, כאמור, מקיפה יותר, ואשר יש בה מאמצים כוללים לשיפור כלכלת הצפון כולו. בתוך כך, חשוב לנו להתריע כי רק תכנית מערכתית רב-שנתית, כפי זו שגובשה והוצגה לממשלה בתחילת התהליך, תשנה את "כללי המשחק" ואת פני התעסוקה בצפון, הן בהיקף אפשרויות התעסוקה והן ברמת השתכרות העובדים מכל המגזרים, ותביא לשינוי משמעותי בצפון.